

KATSAUKSET

Selin Jalmar Laurikkala – suomalainen pappi Inkerissä

Kaija Santti

Lectio praecursoria 4.10. 2008. Sanankuulijasta sananjulistajaksi. Naisten asema Inkerin luterilaisissa maalaisseurakunnissa 1917-1939.

Kahdeksankymmentä vuotta sitten järjestettiin julkinen väitöstilaisuus, jossa vastaväittäjä arvioi väittelijän ansiot nimittämällä tätä ”valkoiseksi russakaksi russakoitten joukossa”. Tämä väitys tai paremminkin väittely käytiin vuonna 1927 Leningradin suomalaisella valistustalolla. Sen oli järjestänyt Kommunistisen puolueen suomalainen jaosto. Aihe oli laaja: *Kristinuskon merkitys nykyajalle; taivas ja helvetti sekä tarjoaako kristinuskon pelastuksen ihmis-kunnalle*. Vastaväittäjä oli järjestäjien puolelta Suomesta Venäjälle paennut kommunisti Yrjö Sirola säestäjänään muun muassa Santeri Mäkelä ja mensevikeistä bolsevikkileiriin loikannut inkeriläinen Mikko Kaasolainen. Kyseenalaisen arvonimen saanut väittelijä oli rovasti ja Inkerin kirkon konsistorin esimies Selim Jalmari Laurikkala (1882-1957), joka on inkeriläisten omassa historiassa kohonnut lähes legendaksi.

1900-luvulle tultaessa suurin osa Inkerin seurakuntien papistoa oli Helsingin yliopiston teologisesta tiedekunnasta valmistuneita ja kansallisuudeltaan suomalaisia. Inkeri houkutteli hyvillä palkoilla ja kotimaata paremmilla uralla etenemismahdollisuuksilla. Inkeriin suunnanneiden pappien joukkoon liittyi myös Laurikkala saatuaan pappisvihkimyksen 1906. Hänen ensimmäinen työpaikkansa oli Länsi-Inkerin Kattila-Soikkola-Novasolkan seurakunta, josta hän siirtyi Rääpyvän kirkkoherran virkaan vuonna 1914.

Seurakuntien hallinto ja toiminta oli tsaarinajalla varsin pappiseskeistä. Papit olivat usein aloitteentekijöitä erilaisissa pitäjän kulttuuririennoissa. Pappien merkitystä ei liioin voi unohdtaa kirkon suojissa säilyneen suomalaisen kulttuurin ja suomenkielisen opetuksen vaalijoina: venäläistämispaineiden keskellä suomen kieli säilyi juuri kirkon ansiosta.

Bolsevikkien otettua vallan 1917 suuri osa Inkerinmaan suomalaista papistoa pakeni tai joutui pakenemaan Suomeen. Suomalaisten pappien määrä hupeni 25:stä viiteen. Jalmari Laurikkala oli yksi näistä viidestä. Uusi kommunistinen yhteiskuntajärjestelmä, vuoden 1918 uusi uskontolaki ja ennen kaikkea bolsevikkihallinnon uskonnonvastainen politiikka vaikeutti Laurikkalan elämää ja työtä monella tavoin. Papisto ja seurakunnan muut työntekijät katsottiin liikemiesten, kulakkien ja mielisairaiden tavoin alimpaan yhteiskuntaluokkaan kuuluviksi, minkä vuoksi he jäivät vaille monia kansalaisoikeuksia. Laurikkalan kodissa tehtiin useaan otteeseen kotietsintöjä aseiden löytämiseksi ja Laurikkala itse joutui tavan takaa kuulusteltavaksi. Vuonna 1919 hänet vangittiin muutamaksi päiväksi epäiltynä yhteyksistä Suomeen ja valkokaartiin.

Laurikkalaan suunnattu painostus oli pikemmin poliittista kuin puhtaasti uskonnonvastais- ta. Valtiovalta painotti uskonnonvastaisten toimenpiteiden maltillisuutta mutta toimenpiteitten rajuus vaihteli paikallisten viranomaisten mielivallan mukaan. Vuonna 1923 tapahtunut kirkkokalleuksien takavarikointi kiristi virkavallan otetta ja Laurikkala vangittiin jälleen, tällä kertaa syytettynä uskontolain rikkomisesta. Vankeus jäi nytkin lyhyeksi, mikä oli lähinnä seurakuntalaisten lukuisien anomusten ja vapauttamispyyntöjen ansiota.

NEP-kaudella 1921-1927 Inkerin seurakunnat saivat jatkaa toimintaansa kutakuinkin normaalisti viranomaisten ajoittaisesta häirinnästä huolimatta. Pappispulan vuoksi Laurikkalalla oli monta virkaa. Hän oli useammankin seurakunnan kirkkoherra, Pohjois-Inkerin lääninrovasti ja vuonna 1924 hänet nimitettiin kirkon konsistorin esimieheksi, käytännössä siis piispaksi. Tätä piispa-nimitystä hän ei halunnut peläten sen aiheuttavan hankaluuksia valtiovallan kanssa. Laurikkalasta tuli kuitenkin Inkerin kirkon ykkösmies ja hän joutui luovimaan Inkerin kirkkolaivaa karikkoisilla vesillä.

Pappispulaan otettiin avuksi seurakunnanhoitajat, maallikot, joista monet olivat luterilaisen evankeliumiyhdistyksen kolportöörejä. Seurakunnan hoitamisen sijaan muutamat saarnaajista innostuivat liiaksi viinasta ja naisista aiheuttaen näin huolta konsistorille ja sen esimiehelle. Kolppanan seminaarin kouluttamista lukkareista ei näytä olleen toivottua apua seurakuntatyössä. Seminaarista valmistuneista monet päätyivät kansakoulujen opettajiksi, eivätkä seurakunnat katsoneet hyvällä sitä, että kovin moni seminaarin kasvatti tunnettiin kirkon kriitikkona ja poliittisesti vasemmalle päin kallistuvana. Seurakunnan työntekijöiksi ei tällaisia haluttu. Osa Kolppanan seminaarin käyneistä oli mensevikkipakolaisena Suomessa osan taas siirtyessä vallankumouksen jälkeen suoraan bolševikkileiriin.

Kelton rippikoululaisia 1920-luvulta. Laurikkala on kuvassa keskellä edessä. Lähde: Turun yliopiston kirjasto. Jalmari Laurikkalan kokoelma.

NEP-kaudella yhteiskunnalliset olot vakiintuivat väliaikaisesti. Tuohon aikaan lainsäädännön rinnalla painottui uskonnonvastaisen taistelun toinen linja, ideologinen työ. Uskonnonvastaisen propagandan tärkeimpiä keinoja olivat luento-, keskustelu- ja väittelytilaisuuksien lisäksi lehdet ja kirjallisuus. Suomenkielisiin kohdistuvasta ideologisesta työstä vastasivat Suomesta paenneet punapakolaiset, joiden äänenkannattajana toimi *Vapaus*-lehti.

Valistuksen keinoin koetettiin myös inkeriläisiä talonpoikia ohjata vallankumouksellisten osoittamalle tielle siihen luottaen, että kun tietoa tulee lisää, kansa hylkää uskonnon.

Vanhoja naisia pidettiin tässä suhteessa jo toivottomina tapauksina, sen sijaan nuorista odotettiin paljon. Puolueen levittämän propagandan tiukimmat iskut kohdistettiin pappeihin, sillä olivathan juuri he syöttäneet tietämättömille ihmisille valheita. *Vapaus*-lehti irvaili, että - - - ”Onhan yleensä tiedettyä ja tunnettua, että Inkerin suomalainen papisto on ollut rutivanhoillisinta, ahdasmielisintä, lahjattominta ja typerintä väkeä, mitä pappissäädyssä löytyy.” Kirkon ykkösmiehenä Laurikkala sai kokea suurimman pilkan: erityisesti häntä syytettiin rahanahneudesta. *Vapaus*-lehden mukaan hän keräsi ahneuttaan neljän seurakunnan lampaat.

Väittelytilaisuus, johon Laurikkala kirkon johtajana oli pitkän empimisen jälkeen suostunut, sijoittui valtion uskonnonvastaiseen politiikkaan nähden kahden aikakauden väliin. Osin kyse oli NEP-kautta luonnehtineesta ideologisesta propagandasta. Tältä kannalta katsottuna väittely epäonnistui, sillä kansa, tietämätön massa, ei hylännyt kirkkoa eikä Laurikkalaa. Maltillisesta yleissävystä huolimatta väittelyssä saatiin vihiä tulevasta: Stalinin ajalle ominaisia uskonnonvastaisen politiikan painotuksia oli kuultavissa joidenkin kommunistien puheenvuoroissa. Esimerkiksi Santeri Mäkelä väitti, että uskonto on nimenomaan politiikkaa. Hän myös totesi Laurikkalan jääneen ainoana pappina Inkeriin eläen näin ”valkoisena russakkana russakoiden joukossa”. Hän kysyi: ”onko Laurikkala jäänyt tänne ajamaan neuvostovallan vai muitten politiikkaa”. Laurikkala ei tähän vastannut, mutta yleisössä kysymys herätti levottomuutta.

Stalinin politiikka tähtäsi systemaattiseen uskonnon hävittämiseen, mikä näkyy myös siinä, että uskonnonvastainen taistelu liitettiin osaksi talouden viisivuotissuunnitelmaa. Neuvostoliitossa toteutetun uskonnonvastaisen propagandan mukaan talonpojat olivat pimeää, tietämätöntä massaa, jonka vastavallankumoukselliset papit, kulakit ja kätyrit olivat houkutelleet puolelleen. Valtion johdossa kuviteltiin, että tietämätön luokka irtautuisi uskonnon kahleista, kunhan ensin papit ja seurakunnan vastuunkantajat paikkauttaisiin selliin tai kyydittäisiin junalla Siperiaan. Kirkon johtohenkilöt ja aktiivit olivat luokkavihollisia, jotka olivat onnistuneet houkuttelemaan tietämättömät mukaansa. Tähän perustui uskonnonvastainen työ Stalinin kaudella.

Myös inkeriläinen talonpoika oli suomenkielisen valistuksen avulla irrotettava papiston vaikutusvallasta - eikä vähiten siitä syystä, että Inkerin kirkon johdon uskottiin saavan toimintaohjeet vihollismaasta Suomesta ja sen kirkon johtajilta. Inkerin kirkon katsottiin olevan yhteiskunnallisen rakennustyön ja kollektivoinnin este ja vastavallankumouksellinen pesäke, jonka kautta Suomi-vihollinen ujuttautui hajottamaan neuvostoyhteiskuntaa. Erityisesti nuoriso ja miehet oli saatava kirkosta ulos. Sen sijaan vanhoihin naisiin ei kannattanut propagandan ruutia tuhlata.

Inkerin evankelisluterilainen kirkko ja sen johtaja Laurikkala saivat tuntea karvaasti uskonnonvastaisen toimien tiukkenemisen. Ensimmäisiä merkkejä oli rovasti Laurikkalan karkotus vuonna 1927. Häädön syytä ei kerrottu, mutta sen arveltiin liittyvän hengellisen kirjallisuuden tuontiin Suomesta, mihin tosin oli saatu valtiolta lupa. Laurikkala joutui lähtemään Suomeen, mutta seurakuntalaisten ja varsinkin naisten tarmokkaiden anomusten ja pyyntöjen ansiosta hän pääsi pian palaamaan. Laurikkalan vaimo muisteli:

Naiset kuntakokouksissa erikoisesti vaativat saada pappinsa pois (takaisin). Kun kerran Rääpyvän hovin teknikumin opettajat tulivat pitämään Kässylän kylään kokousta, nostivat naiset hälyn (metelin). Rohkein joukosta esitti: Teidän synne on, että pappi on lähetetty pois. Kun teitä vielä ei ollut, oli pappi rauhassa. Opettajat pelästyivät - - ja väittivät, etteivät tienneet asiasta mitään. Eräs sanoi: Olisi käynyt Venäjän alamaiseksi, niin ei olisi lähetetty.

ty. Silloin eräs naisista, Suomen alamainen, innokkain joukosta lähestyi heitä käsi nyrkkiin puserrettuna huutaen: Vai vielä olisi pitänyt käydä Venäjän alamaiseksi, jotta olisitte saaneet hänet vankilan nurkassa mädännyttää. - - - Kokouksesta ei tullut mitään, ja opettajat lähtivät pois.

Seurakuntalaiset eivät jääneet odottelemaan mitä tuleman pitää, vaan aktiivisesti puolustivat pappiaan. Muun painostuksen ohella Laurikkalaa mätkittiin olan takaa *Vapaus*-lehden artikkeleissa ja uskonnonvastaisessa propagandakirjallisuudessa. Hänen väitettiin olevan rahanahne, juopotteleva sekä seksuaaliselta moraaliltaan epäilyttävä pappi. Rääpyvässä häntä ja hänen perhettään koetettiin syyttää erilaisista tihutöistä, muun muassa tuhopoltoista. Viimein vuonna 1930 Laurikkala karkotettiin pappilasta ja hän joutui perheineen muuttamaan Leningradiin.

Vuonna 1929 säädetty uusi uskontolaki salli kirkolliset toimitukset ja jumalanpalvelukset, mutta kielsi muun seurakunnallisen toiminnan. Pappi tai saarnaaja rekisteröitiin vain tiettyyn seurakuntaan kuuluvaksi, muualla hänellä ei ollut oikeutta toimia. Laki salli edelleen kulttirakennusten ylläpitämisen, mutta toisaalta niiden sulkeminen ja ottaminen yhteiskunnan käyttöön tehtiin entistä helpommaksi. Yleisessä lainsäädännössä papeilta vietiin muun hyödyttömäksi luokitellun kansanosan tavoin osa kansalaisoikeuksista. Heitä rasittivat muuta väestöä suuremmat verot, ja monet yhteiskunnan palvelut olivat heiltä kiellettyjä. Uusi uskontolaki pyrki pappien vaikutuksen eliminoimiseen ja kirkollisten rakennusten saamiseen valtion haltuun. Tämä näkyi Laurikkalan saamassa kohtelussa.

Laurikkalalla oli huolena myös ilmiantajat. Urkintajärjestelmä loi seurakuntiin pelon ja epäluulon ilmapiirin. Kuka tahansa papin pakeille tulija ja avunpyytjä saattoi olla valtiollisen poliisin OGPU:n asialla. Viranomaisten, urkkijoiden ja terrorin pelossa seurakunnan toiminta näyttää painuneen osaksi piiloon, vaikka varsinaisesta organisoituneesta maanalaisesta kirkosta ei voidakaan tässä yhteydessä puhua. 1930-luvun aikana Laurikkala joutui konsistorin esimiehenä näkemään, kuinka seurakuntien luottamushenkilöt, saarnaajat ja vastuunkantajat vangittiin, karkotettiin tai likvidoitiin yksi toisensa jälkeen. Sama kohtalo kohtasi konsistorin jäseniä ja lopulta Laurikkalaa itseään. Hänet karkotettiin Suomeen vuonna 1937. Suomen kansalaisena hän välttyi kovemmalta kohtalolta: vankileiriltä tai teloitukselta.

Laurikkalasta tuli kirkkoon sitoutuneiden inkeriläisten mielissä eräänlainen symboli: niin kauan kun rovasti oli Inkerissä, niin kauan oli toivoa. Laurikkalan puolison mukaan 1930-luvulla useat vangitut kysyivät omaisiltaan ”*Vieläkö rovasti on täällä*”. Kun he kuulivat hänen olevan Leningradissa, vastaus kuului ”*Kiitos Jumalan*”. Stalinin politiikan seurauksena Inkerin kirkko organisatorisena yhteisönä lakkasi olemasta. Kokonaan Inkerin kirkko ei sentään hävinnyt, sillä seurakuntaelämä jatkui. Inkeriläiset kokoontuivat hartauksiin, joissa naiset usein toimittivat kirkolliset toimitukset. Suomessa ja sittemmin Ruotsissa Jalmari Laurikkala jatkoi toimintaansa inkeriläisten omana pappina aina kuolemaansa 1957 saakka.

Kaija Santti väitteli Joensuun yliopistossa kirkkohistorian alalta. Hän on valmistunut teologian maisteriksi Helsingin yliopistosta vuonna 1986. Nykyisin Santti toimii seurakuntapastorina Joensuun evankelis-luterilaisessa seurakunnassa.